

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 6. marca 1861.

Nove vélike postave za vse cesarske dežele. *)

Cesarski diplom (patent) od 20. oktobra lanskega leta je obljubil narodom avstrijskim novo vladanje, ktereга bistvena reč je to, da vprihodnje ne bo cesar več sam le po zaslišanji svojih ministrov, državnega svetovavstva in deželnih poglavarjev postav in ukazov dajal, davkov nakladal itd., ampak da bojo v vsem tem imeli tudi poslanci govoriti in skleniti, ki jih bo ljudstvo volilo v državni zbor in v deželne zборе.

Čeravno v teh pravicah, ki jih dodelujejo te nove postave, se še pogreša dokaj, kar je bistvo prave ustavne ali konstitucijske vlade in kamor posebno to spada, da so ministri državnemu zboru odgovorni za vse to, kar brez zaslišanja državnega zbora v posebnih okoljshinah storé (ktera odgovornost pa v tej ustavi ni izrečena in za tega voljo je §. 13 ustave državnega zbora po pravici največja spodtika), moremo vendar za zdaj zadovoljni biti s tem, kar smo prejeli. Velika oblast je vendar dana ljudstvu, in njih naloga v državnih in deželnih zborih bo, da po postavni in mirni poti dosežemo sčasoma vse, česar zahteva prava ustavna vlada. Saj ena krepka korenina je s tem, kar so nam cesar 26. svečana t. l. dali, ustavnemu drevesu v cesarstvu našem zasajena; to je gotovo. Naša bo naloga, da bo to drevo krepko rastlo, se čvrsto razvijalo in lep sad donašalo; kajti stara resnica je in poterjena po zgodovini, da narodi imajo, kar si sami zaslužijo. Res je sicer tudi, da po §. 12 ustave za državni zbor mora vsaka reč v obéh zbornicah državnega zbora sklenjena biti, ako hoče priti cesarju v poterjenje, in da zgornja ali gospôska zbornica utegne marsikaj podreti, kar je zbornica doljna ali zbornica poslancov sklenila. Al taka je tudi v drugih deželah, ktere imajo — nekako drugač — dve zbornici, kakor na Angležkem, v Belgii in na Pruskem. Če je reč pametna, pravična, potrebna, je gospôska zbornica, če jo tudi enkrat, dvakrat overže, tretjikrat ne bo mogla lahko pod klop vreči, ker zoper take enostranske sklepe, ako bi se primerili, je očitnost najbolje zdravilo; pri odprtih vratah se ne stavi luč tako lahko pod mernik kakor pri zaprtih, in hvala Bogu! da bojo vsi zbori očitni in odprti vsakemu. Bodimo tedaj zadovoljni s tem, kar imamo, in prizadevajmo si, da nam možje, ktere bomo sami volili v zборе, ne bojo pogubili kar nam je dano, marveč da na postavni poti še pridobijo, kar nam je treba. Sedaj je res vse le še na papirji; al cesar, oklicaje novo ustavno vladanje, so ob enem določili, da v 15 deželah se bojo 6. dan prihodnjega mesca aprila ob enem začeli deželni zbori, 29. dan prihodnjega mesca pa državni zbor vseh dežel avstrijskih na Dunaji. Že uni mesec bo tedaj začela beseda resnica postajati.

Po tem vvodu prestopimo k naznanilu tega, kar je

*) Te nove, že tako dolgo pričakovane postave so toliko važne za nas vsakega, da jih, opustivši vse drugo, kar sicer devljemo na prvo stran, postavimo današnjemu listu na čelo.

Vred.

dunajski vladni časnik 27. dan p. m. oklical. Al ker so skor debele bukve, kar cesarski razglasi zapopadajo, moremo le važniše reči iz njih posneti, da braveci naši hitro hitro zvedó, kako in kaj.

Na čelu velikih novih postav stoji

Oklicni patent cesarski.

V 7 razdelkih tega patenta razglša Njih veličanstvo cesar 1) da gledé na cesarski diplom od 20. oktobra se določi za vse cesarske dežele državni zbor in se mu dodeli moč državne ustavne postave, 2) da za Ogersko, Horvaško in Slavonsko in pa Erdeljsko so že pred dane bile deželne ustave, 3) danes podelijo vsem drugim deželam ustavo s to izjemo, da Dalmaciji dodeljena deželna ustava še ne more popolnoma veljavna biti, ker razmera med Dalmacijo in Horvaško-Slavonskim še ni do dobreга sklenjena, 4) za Štajarsko, Koroško, Salcburško in Tiroljsko poprej oklicana deželna ustava se prekliče, 5) za lombardsko-beneško kraljestvo naj na enaki podlagi izdela državno ministerstvo ustavo; do tistega časa naj kongregacija ima pravico poslati zbornike v zbor; v 6. razdelku oklicujejo cesar slovesno zapopadek vseh ustavnih postav za ustavo cesarstva in obetajo, ne le sami se zvesto zvesto po nji ravnati, temuč nakladajo to dolžnost vsem svojim naslednikom, zagotovljaje, da jo hočejo s celo svojo močjo varovati vsakega napada, pa tudi na to gledati, da jo vsak spolnuje in se po nji ravna; 7) ta patent z vsemi ustavnimi postavami se ima shraniti na Dunaji v cesarskem arhivu, v arhivu vsake dežele pa še posebej ustava državnega zbora in njenega deželnega zbora.

Ustava za državni zbor.

Vse dežele avstrijskega cesarstva, ali krajše rečeno, državo avstrijsko zastopuje državni zbor.

Državni zbor obstoji iz zbornice gospodov (zbornice gospôske) in zbornice poslancov (zbornice poslanske).

Udje zbornice gospôske so polnoletni cesarjeviči (princi), polnoletni glavarji tistih avstrijskih žlahtnikov, ki imajo velike grajšine, in kterim cesar dedno čast državnega zbornika podeli, véliki škofi (nadškofi) in škofi, ki so knezi. Še nekterim drugim posebno slovečim, za državo ali cerkev, za vede ali umetnije zasluženim možem si pa cesar prideržuje, čast državnega zbornika podeliti.

Zbornica poslancov bo štela 343 zbornikov in sicer tako-le: za Ogersko 85, za Česko 54, za Lombardo-Beneško 20, za Dalmacijo 5, za Horvaško in Slavonsko 9, za Galicijo in kar se k nji šteje 38, za Avstrijo pod Anižo 18, nad Anižo 10, za Salcburško 3, za Štajarsko 13, za Koroško 5, za Krajnsko 6, za Bukovino 5, za Erdeljo 26, za Marsko 22, za Šlezijo 6, za Tirole 12, za Istro, Gorico, Gradiško, Terst in okolico njegovo 6.

Deželni zbor vsake dežele naravnost voli svoje poslance v državni zbor; kdor dobí čez polovico glasov v deželnem zboru, je za državnega poslanca izvoljen; pri tej volitvi je pa gledati na to, da po deželni postavi v de-

želni zbor določeno število poslancev posamnih okrajev, mest in skupščin jih pride v primeri v državni zbor.

Cesar izvoli izmed deželni zbornikov predsednika in podpredsednika državnega zbora.

Vsako leto se skliče državni zbor.

V oblast ali opravilstvo celega ali skupnega državnega zbora spada: 1) vse, kar zadeva rekrutbo (rekrutirengo), 2) kar se tiče kovanega ali papirnatega denarja, colne in kupčijske, pošne, telegrafne in železnocestne zadeve, 3) dnuarstveni stan države, to je, dohodke in stroške, posojila, prodajo ali zadolženje nepremakljivega državnega premoženja, povišanje obstoječih in vpeljanje novih davkov, davšin in dacov.

Zraven tega celega ali skupnega državnega zbora, v katerem se snidejo poslanci vseh avstrijskih dežel, je pa še drug ožji državni zbor, v kterega ne pridejo poslanci pod ogersko krono združenih dežel, ampak le vsi drugi, ako gré za reči, ki le samo te dežele brez Ogarskega zadevajo.

Če misli vlada, da so nove postave potrebne ali se imajo premeniti stare, jih predloži deželnemu zboru. Pa državni zbor ima tudi sam pravico, sprožiti nove postave,

Da kaka reč obvelja za postavo, morate obé zbornici v tem edine biti in cesar jo poterjati.

Če je za kaj sila, pa ravno takrat ni državni zbor zbran, ima ministerstvo dolžnost, prihodnjemu državnemu zboru razodeti, zakaj je to ali uno storilo in s kakošnim nasledkom je to reč opravilo.

Da kakošna reč za sklenjeno velja, mora več kot polovica pričujočih zbornikov jo skleniti.

Če zbornici mislite, da naj se kaj v tej ustavi prenaredi, morate najmanj dve tretjini v vsaki zbornici za to biti.

Poslanci ne smejo od svojih volivcov nobenih napotil ali zaukazov sprejeti.

Ministri, dvorni kancelarji in predstojniki glavnih oblastij imajo pravico zmiraj pričujoči in vselej zaslišani biti; glasovati smejo pa le tadaj, ako so ob enem tudi zborniki.

Seje obeh zbornic so očitne. V posebnih okoljstvih se sme pa zbornica zapreti, ako predsednik ali 10 zbornikov to terja, in potem, ko so se poslušavci umaknili, zbornica skrivno obravnavo sklene.

Državni zbor se odloži ali razpusti, če cesar ukaže.

Pervi državni zbor je poklican na Dunaj 29. aprila t. l.

Pismi cesarjevi do ogarskega dvornega kancelarja Vay-a in do predsednika horvaško-slavonskega Mazuranića naročujete jima, naj berž nasvetujeta, kako naj se skličejo iz ogarskega in horvaško-slavonskega deželnega zbora poslanci v skupni državni zbor na Dunaj.

Ustava za državni svet.

Cesar si po tej postavi, ktere pa ne bomo na drobno razkladali, zato, ker nam ni tako imenitna, še izvoli za-se in za svoje ministre nekoliko svetnikov, da so jim s svojimi sveti na pomoč, preden se kakošna postava ali kaj takega podá državnemu zboru v prevdarek in sklep. Koliko jih bo, bo še le pozneje določeno. — Stari stanoviti državni svet je tedaj s tem razpušen.

Ustava za deželne zbore.

Ustav za deželne zbore je oklicanih za 15 dežel avstrijskega cesarstva, namreč za Česko, — Dalmacijo, — Galicijo z Vladimirijo in Krakovem, — za Avstrijo pod Anizo, — Avstrijo nad Anizo, — Salcburško, — Štajarsko, — Koroško, — Krajnsko, — Bukovino, — Marsko, — Šlezko, — Tiroljsko in Vorarlberško, — Istro, Goriško, Gradsko in Terst z okolico njegovo.

Vsaka dežela bo na svojem mestu imela svoj deželni zbor, ki se bo letos povsod začel 6. dan aprila (malega travna).

Iz ustave za deželne zbore posnamemo sledeče poglavitiše postave:

Deželne zadeve zastopa deželni zbor. Kar spada deželi v oblast, to spolnuje ali deželni zbor (Landtag) ali pa deželni odbor (Landesausschuss).

Po velikosti dežele ima deželni zbor več ali manj zbornikov (poslancev). Tako jih ima štajarski deželni zbor 63, namreč: knezoškofa graškega in labodskega, rektorja graškega vseučilišča, in 60 izvoljenih poslancev, namreč: 12 velikih posestnikov (grajšakov), — 25 poslancev, ki jih volijo mesta in tergi (tako, na priliko, voli Gradec 4, Marburg 1, Celje, Brežče, Laško, Sevnica, Gornji grad, Ljubno, Mozirje, Žavce in Vojnik skupaj 1, Slovenji Gradec, Slovenja Bistrica, Soštajn, Muta, Marbeg in Vozenica skupaj 1, Ptuj, Ormož, Središče, Lutomer, Rogatec skupaj 1, Radgona, Cmurek, Stras in Gnas skupaj 1, itd.) — 6 poslancev, ki jih volite kupčijske zbornici v Gradcu in Leobnu, — in pa 23 poslancev, ki jih volijo soseske (občine) na kmetih, razverstene po političnih okrajih (becirkih). — Krajnski deželni zbor bo imel 37 zbornikov: knezoškofa in 36 izvoljenih poslancev, namreč 10 grajšakov, — 8, ki jih volijo mesta in tergi (Ljubljana voli 2, Idrija 1, Kranj in Loka skupaj 1, Teržec, Radoljca, Kamnik 1, Postojna, Verhnika, Lož 1, Novomesto, Višnjagora, Černomelj, Metlika, Kostanjevica, Kerško skupaj 1, Kočevje in Ribnica 1), — kupčijska zbornica voli 2, — soseske na kmetih, po cesarskih kantonih razverstene, jih volijo 16. — Koroški deželni zbor bo imel tudi 37 zbornikov, namreč knezoškofa, 10 grajšakov, — 9 iz mest in trgov izvoljenih, namreč: Celovec voli 2, Belak 1, vse ostale mesta in tergi pa skupaj 6, — kupčijska zbornica jih voli 3. — Za Terst z okolico njegovo je mestni odbor deželni zbor, — Goriško in Gradiška imate v Gorici svoj deželni zbor, ki bo štel 22 zbornikov, namreč kneza in velikega škofa, 6 grajšakov, 5 poslancev, ki jih volijo mesta, tergi in obertnijski kraji, namreč: Gorica 2, Kormons in Gradiška skupaj 1, Cervinjan, Teržec (Monfalcone) in Grad skupaj 1, Tomin, Bovec, Koborid, Kanale in Ajdovšina skupaj 1, — kupčijska zbornica v Gorici 2, občine (komuni) na kmetih jih volijo vse skupaj 8. — Istra bo imela svoj deželni zbor v Poreču s 30 zborniki, namreč: škofa teržaško-koperškega, škofa poreško-pulškega, in škofa kerškega (Veglia), 5 grajšakov, 5 poslancev iz mest in trgov, namreč 1, ki ga voli Rovinj, 1 Pirano, Koper in Isola skupaj 1, Poreč, Umag, Novigrad skupaj 1, Vodjan, Pulj, Labin in Plomin skupaj 1, Montona, Buje, Vižjan in Buzet skupaj 1, Pazen, Volovska, Kazina, Lovrana, Mošćenice 1, Losinj mali, Cres in Kerk skupaj 1, — kupčijska zbornica v Rovinji 2, — 12 poslancev pa volijo skupaj občine (komuni) po kmetih, razverstene po kantonih.

Cesar izvoli za vodnika deželnega zbora izmed zbornikov moža, ki mu je v večjih deželah ime „deželni maršal“, v manjših (kakor na Štajarskem, Krajnskem, Koroškem, Primorskem itd.) pa deželni glavar (Landeshauptmann), in njegovega namestnika. Opravilo njih kakor vseh zbornikov terpi 6 let. Volivci ne morejo več preklicati volitev takih mož, ki so jih za poslance v deželni zbor ali za zbornike izvolili. Po preteku 6letne dōbe izvoljeni zborniki se smejo spet voliti.

V zbor izvoljeni poslanci ne smejo od svojih volivcov nobenih zaukazov sprejeti.

Cesar skliče zbor vsako leto in sicer v poglavno mesto dežele, če se kam drugam ne ukaže. Vsaki čas more cesar zbor razpustiti.

Namesto prisege poslanci pri dohodu v zbor sežejo v

roko deželnemu glavarju in obljubijo cesarju zvestobo in pokoršino, spoštovanje postav in vestno spolnovanje svojih dolžnost.

Deželni odbor (Ausschuss) šteje pod predsedništvom glavarjev po več ali manj odbornikov (štajarska, krajnska, koroška, primorska dežela jih imajo po 4), med katerimi enega volijo od grajšakov izvoljeni poslanci, enega od mest, trgov in kupčijskih zbornic izvoljeni, enega od kmetiških sosesk (občin) izvoljeni, enega pa vsi poslanci skupaj. Za vsakega odbornika se voli tudi en namestnik.

Opravitstvo odbornikov in namestnikov terpi 6 let, to je, tako dolgo, dokler terpi dôba deželnega zbora, pa še toliko dalje, dokler ni od novega zbora nov odbor izvoljen.

Odborniki morejo v mestu deželnega zbora svoje stanovito stanovanje si izbrati in prejmejo za svojo službo iz deželne kase plačilo, ki ga določi deželni zbor.

Deželni zbor je za to, da pomaga po določenih ces. diploma od 20. oktobra l. l. pri postavodajanji v deželnih zadevah.

Vlada predloži postave deželnemu zboru v prevdark in sklep; pa tudi deželni zbor sam ima pravico, v deželnih zadevah nove postave nasvetovati. Da pa kakošna reč obvelja za postavu, mora deželni zbor, to je, čezpolovičnica poslancov, z njo zastopljen biti, cesar pa jo poterjati.

Postava, ki jo je zaverjel cesar ali pa deželni zbor, se ne sme v ravno tisti seji vdrugič predložiti.

Deželne zadeve, ki spadajo v opravitstvo deželnega zbora, so: vse uravnave zastran deželnih reči, ki zadevajo kmetijstvo, deželne stavbe (zidanja), iz deželnega premoženja plačane milodarne naprave (bolnišnice, ubožnice itd., dohodki in strošek deželni, prevdark in rajtengo čez to, nakladanje davkov za deželne potrebe, posojila na rajtengo deželne lastnine, srenjske, cerkvene in šolske zadeve, vojaška priprega (foršpan), ukvartiranje soldatov in več drugih reči, ki zadevajo blagor ali potrebsine dežel, ktere bo še posebej vlada deželnim zborom izročila.

Deželni zbor je dalje poklican posvetovati se in svete sprožiti o tem, ali so za celo cesarstvo oklicane postave tudi dostojne za deželo, in takega več. Deželni zbor skerbi za dobro gospodarstvo deželnega premoženja; zavoljo cesarskih davkov mu je izročeno čuti nad tem, ali so davki prav razdeljeni (razparteni), da se davki po predpisu izterjajo in cesarskim kasam izročijo; tudi ima pravico za deželne potrebe davek razpisati kot priklado k cesarskim davkom, toda ne več kot 10 gld. na 100; za višjo priklado ali celó novo priklado mora pa dobiti popred cesarsko dovoljenje.

Deželni zbor voli poslance v državni zbor.

Deželni zbor določi, koliko vradnikov naj si udinja deželni odbor za svoje kancelijske potrebe in kako naj jih plačuje.

Seje deželnega zbora so očitne, in le takrat, kadar predsednik ali 6 zbornikov želi skrivno obravnavo kakošne reči, se morajo vrata zapreti, ako to zbor sklene.

Vse, kar deželni zbor v svoje posvetovanje vzame, pride pred njega ali 1) kot vladni predlog ali 2) kot predlog deželnega odbora ali kakega drugega od zbora izvoljenega odbora, ali 3) kot predlog kakega posamnega zbornika, ki pa mora svoj predlog poprej predsedniku podati, da se v posebnem odboru sklene, ali se predlog ima vzeti v posvêt deželnega zbora ali pa odbiti.

Da ktera reč za sklenjeno velja, mora čez polovico pričujočih zbornikov za njo biti.

Če bi se hotla ustava deželnega zbora tú ali tam premeniti, morajo saj 3 četertine vseh zbornikov pričujoče biti in saj 2 tretjini za to premembo glasovati.

Deželni zbor ene dežele se ne sme z nobenim drugim deželnim zborom meniti.

Deputacije (poslanstva) niso pripuščene v deželni zbor;

peticije (prošnje) pa sme deželni zbor le tadaj sprejeti, kadar mu jih izroči kak zbornik.

Deželni zbor sme v svojem imenu deputacijo (poslance) do cesarja le tadaj poslati, ko je poprej dovoljenje za to od cesarja dobil.

Kako pa se voli v deželni zbor.

Pri teh volitvah je dvojni razložek: véliki posestniki (grajšaki), mesta in tergi volijo po volitni postavi svoje poslance naravnost, to je, tisti, ki imajo pravico voliti, (namreč v srenjah s temi volitnimi razredi vsi volivci 1. in 2. razreda, v 3. pa tisti, ki plačajo najmanj 10 god. davka, v srenjah z manj kot 3 volitnimi razredi pa perve 2 tretjini srenjčanov, ki naj več davka plačujejo) se naznani, ta dan bo tú ali tam volitev; oni pridejo skupaj in kakor pri volitvah mestnih odbornikov volijo tega ali unega; kdor dobí čez polovico glasov, je za poslanca deželnega zbora izvoljen. To se pravi volitev naravnost ali neposrednja ali direktna volitev. Drugače pa je pri soseskah na kmetih, ki tudi po postavno določenem številu prebivavcov, v en voliten kamp skup vzeti, volijo poslanca v deželni zbor, pa ne naravnost, ampak oni volijo najpred volivce (može), katerim se bo pravica dala, poslanca voliti. Ta volitev bo tedaj le po tem ovinku, da izvoljeni možje bojo volili še le poslanca; ta se imenuje volitev ne naravnost, ali posrednje ali indirektno.

Kako pa ima ta reč od rok iti, naznanuje volitna postava na drobno, ki bo tako vsaki soseski po kantonski gosposki kmali na znanje dana.

Za poslanca v deželni zbor se more vsak voliti, ki je domač v našem cesarstvu (naj je kdor koli, naj stanuje kjer koli hoče, v tistem kraji ali pa kje drugod deleč preč), le da ima pravico tudi sam voliti in pa izvoljen biti, — da je saj 30 let star, in da vživa čisto vse državljanske pravice (da ni bil nikoli zavolj kakega hudodelstva, pregreška itd. kriv spoznan ali le zavoljo pomanjkanja dokazov izpušen, ali na kant djan itd.).

To je iz zlo obširnih cesarskih oklicov posnetek na kratko, s katerim hitimo berž na dan, da naši braveci poglobitve reči vedó in se bojo vedili ravnati pri volitvah za deželni zbor, kterege imenitnost je toliko večja, ker je deželni zbor edina lestvica, po kateri se iz deželnega zbora pride v državni zbor.

Volivcom slovenskim vsem za deželne zbore!

Kakor Vam je ravno razloženo bilo, je nastopil imenitni čas, kakoršnega še nikoli ni bilo, da si volimo sami možé v deželni zbor, ki bo imel toliko važne reči v svojih rokah.

Kakošni tedaj morajo biti ti možje?

Pervič: Morajo iz vsega serca biti za to, da se svoboda konstitucijna, ki nam jo je podelil svetli cesar, obderži in razširja po potrebi; zraven morajo taki biti, da jih ni strah vsakemu v oči povedati vse, kar so spoznali za resnico v naših zadevah kakor tudi v zadevah občnoavstrijskih. Kdor misli, da je vse dobro, kar je do zdaj bilo, ne more pošteno razviditi naših ran; kdor ne zná ali se boji govoriti o njih in priporočati zdravilo, ne bo nam v korist. Kaj moremo morebiti iz ternja pričakovati grozdja?

Drugič: Ni dosti pa, da je naš poslanec v obče (sploh) konstitucijskega duha, da ljubi pametno svobodo, — mi imamo še posebnih hudih ran, ki zadevajo narodne naše pravice. Kdor ni človek za naš narod, kdor se po dozdanjih delih ni izkazoval čistega prijetla slovenskega naroda, ne more poznati naših ran; in če bi jih tudi poznal, ne bo prave in čverste volje imel, da se nam pomaga. Posebno pa se ogibajte onih domačih mož, ki bodo